

Clinical Psychology Review, Vol. 14. NO. 8, pp. 737-742, 1994
CHILD VISITATION INTERFERENCE IN DIVORCE

Ira Daniel Turkat, Ph.D.

Florida Institute of Psychology and University of Florida College of Medicine

OMETANJE SUSRETA DJETETA I RODITELJA U RAZVODU

Prijevod i objavljivanje na internetskim stranicama Udruge Dijete-razvod je autor ovoj neprofitnoj udruzi pismeno odobrio. Za potrebe citiranja, naslov originala je naveden u zaglavlju članka.

SAŽETAK: Ometanje susreta djeteta i roditelja u razvodu je u SAD nacionalni problem koji pogađa šest milijuna djece. Takvo ometanje može biti akutno ili može predstavljati kronični poremećaj, kao što je Sindrom otuđenja od roditelja ili Sindrom zlonamjerne majke* povezan s razvodom. U nekim slučajevima je ometanje susreta praćeno pakosnim ponašanjem prema roditelju s kojim dijete ne živi uključujući nasilje i kršenje zakona. Ovaj rad opisuje problem ometanja susreta djeteta i roditelja, s time povezane kliničke sindrome, i značajke pravnog sustava koje čine problem trajnim. Nedostatak znanstvenih istraživanja umanjuje vrijednost doprinosa psihologa radu suda. Nadamo se da će ovaj rad pridonijeti razvoju potrebnog korpusa znanstvene literature u ovom području.

*U knjizi koju je objavio 2002, **Child Visitation Interference in Family Law Litigation**, Dr Turkat je 'majka' zamijenio s 'roditelj'. Ovo se dogodilo zbog promjena do kojih je došlo do 2002. - izmjene percepcije o kvaliteti očinske brige za djecu, pomak od presumpcije 'osjetljive rane dobi i majke kao najpogodnijeg 'primarnog roditelja' prema presumpciji 'najboljeg interesa djeteta' i izmjena obiteljskog zakona u mnogim državama SAD-a te intenzivne edukacije sudaca o sprječavanju rodni predrasuda i potrebi fokusiranja na dijete u sudskim postupcima o tome s kim će dijete živjeti. Posljedica toga je značajno povećan postotak očeva kojima su djeca dodijeljena da s njima žive. Zajedno s tom pojavom, došlo je do pojave slučajeva zlonamjernog ponašanja očeva, što prije, tj. u vrijeme pisanja ovoga članka, nije bilo uočeno. Ovim se nameće teza da zlonamjernost nije pitanje spola već joj je omogućen rast i razvoj u situacijama kad jedan roditelj ima moć, a pitanje kontrole moći roditelja s kojim dijete živi, pravosuđe SAD ne uspijeva uvijek riješiti na način da zaštiti interese djeteta na zadovoljavajući način, bez obzira na resurse i percepciju važnosti zaštite interesa djeteta u ovakvim sporovima - **prim. urednice**.

Posljednjih godina je stopa razvoda slična stopi sklapanja novih brakova. Samo u Sjedinjenim Državama razvodi se oko milijun brakova godišnje. Djeca iz ovih razvrgnutih bračnih zajednica se obično smatraju ranjivim grupama (Hetherington & Arasteh, 1988). Dok se roditelji često bore oko toga s kim će dijete živjeti i susreta, zahtjevi prema ovoj djeci se značajno povećavaju.

Kako bi pomogla u odlukama o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i susretima, svaka je država razvila smjernice za sudske postupke. Najčešće ove smjernice odražavaju princip najboljeg interesa djeteta (Keane, 1990). Općenito se smatra da česti susreti s roditeljem s kojim dijete ne živi predstavljaju važno pravo i toga roditelja i djeteta (Hodges, 1991). Ogromna većina roditelja s kojima dijete živi su žene.

Nažalost, želja za trajnim i neometanim susretima djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi često nije povezana sa stvarnom praksom. The Children's Rights Council - Savjet za prava djece (1994) procjenjuje da roditelji s kojima djeca žive u Sjedinjenim Državama ometaju susrete šest milijuna djece i roditelja s kojim ne žive. Dva rada potvrđuju opseg ovoga problema. Arditti (1992) izvještava da približno 50% razvedenih očeva potvrđuje da njihova bivša supruga ometa njihove susrete s djecom. Slično tome, približno 40% majki s kojima djeca žive priznaje da svojim bivšim supruzima uskraćuje susrete s djecom kako bi ih kaznile (Kressel, 1985). U nekim slučajevima, ometanje susreta se povezuje sa zlonamjnim protuzakonom radnjama protiv očeva te djece (Turkat, u tisku). U rijetkim slučajevima, može se dogoditi da roditelj zapravo kidnapira dijete.

Problemom ometanja susreta tek se treba adekvatno pozabaviti u javnim medijima. Nadalje, postoji nedostatak istraživanja o prirodi ometanja susreta s djetetom, njezinoj etiologiji i tretmanu. Svrha ovoga rada je podići svijest o problemu ometanja susreta među psiholozima. Prvi dio članka će opisati neke obične vrste situacija ometanja susreta. Drugi dio rada će se baviti s tim povezanim teškoćama u rješavanju ovoga problema u pravnom sustavu.

VRSTE OMETANJA SUSRETA

Prije razmatranja specifičnih vrsta ometanja susreta, važno je prvo opisati 'neometanje'. Tu se roditelji razvođe, ali dijete nije udaljeno ni od jednoga roditelja. Roditelj s kojim dijete živi (najčešće majka) potiče dijete i roditelja s kojim dijete ne živi na česte susrete i na puno sudjelovanje u životima onog drugog. Situacija neometanja obično uključuje zajedničko skrbništvo, koje funkcionalno rezultira zajedničkim odlučivanjem roditelja u vezi s potomstvom. Dijete roditelja s kojim ne živi često posjećuje, razgovara s njim telefonom kad god je potrebno i kad želi, i uživa u dobrobiti od uključivanja toga roditelja u školske, izvanškolske, vjerske i druge aktivnosti. Državni zakoni, odražavajući princip najboljeg interesa djeteta, imaju viziju situacije neometanja u razvodima koji uključuju djecu.

Nažalost, sve je očitije da milijuni djece i roditelja pate od problema ometanja susreta. Iz kliničke i pravne literature proistječe da postoje najmanje tri vrste situacija u vezi sa ometanjem susreta s djecom: (1) akutno ometanje; (2) Sindrom otuđenja od roditelja (Gardner, 1987); i (3) Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom (Turkat, u tisku)

AKUTNO OMETANJE

Roditelj s kojim dijete živi a koji se bavi akutnim ometanjem nema sustavni skriveni plan za trajni prekid veze između djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi. Takav roditelj prije povremeno ili prolazno uskraćuje susrete bilo direktnom aktivnošću (npr. izvještava drugog roditelja da susreta neće biti) ili pasivno (npr. roditelj dolazi vidjeti svoje dijete ali ni roditelj s kojim dijete živi ni dijete nisu kod kuće). Ovakvi slučajevi ometanja susreta se tipično povezuju s ljutnjom roditelja s kojim dijete živi zbog nekog razloga (npr. neplaćanje doprinosa za uzdržavanje djeteta), loših savjeta prijatelja, ili iz drugih razloga (npr. nasilno ponašanje oca prema majci s kojom dijete živi, vidi Shepard, 1992).

SINDROM OTUĐENJA OD RODITELJA

U određenim slučajevima, ometanje susreta je izravni rezultat toga što roditelj s kojim dijete živi pati od Sindroma otuđenja od roditelja (Gardner, 1987, 1989). Ovdje se taj roditelj angažira u brojnim izravnim i neizravnim metodama smišljenih da otuđe dijete od roditelja s kojim dijete ne živi. Rezultat je taj da dijete postaje preokupirano neopravdanim kritiziranjem i mržnjom prema roditelju s kojim ne živi.

Gardner (1989) je dao pregled četiri faktora za koje je vjerovao da pridonose razvoju ovoga sindroma. Oni uključuju: (1) ispiranje mozga, (2) suptilno i podsvjesno roditeljsko programiranje, (3) čimbenike unutar samog djeteta, i (4) situacijske čimbenike.

Gardner (1989) koristi termin ispiranje mozga za '... svjesni čin programiranja djeteta protiv drugog roditelja' (p. 233). Primjeri uključuju optuživanje oca da je 'preljubnik' ili tipa 'ostavio nas je'. Tipično je da se oca neopravdano optužuje za davanje premalo novca, ponekad dotle da majka navodi djecu na krivo uvjerenje da će im se grozne stvari dogoditi. Kad otac napusti dom, majka daje izjave poput, 'vaš nas je otac napustio' kako bi uvjerile dijete da se raskid ne odnosi samo na majku već i na potomstvo. Manji negativni atributi oca se jako preuveličavaju. Na primjer, otac koji ponekad popije piće nakon ručka, opisuje se kao alkoholičar. Sarkastični komentari su uobičajeni, uključujući komentare upućene djetetu kao npr. 'tvoj divni, velikodušni otac će konačno potrošiti par dolara i odvesti te u kino!'

Suptilniji pokušaji programiranja djeteta protiv roditelja s kojim dijete ne živi uključuju komentare kao, 'ima stvari koje bih mogla reći o tvom ocu od kojih bi ti se digla kosa na glavi, ali ja nisam od onih osoba koje bi kritizirale roditelje pred djecom' (Gardner, 1989, str. 239). Jasno je da izjave poput ovih stvaraju puno negativnih osjećaja u djeteta. U vezi sa susretima, dijete u takvom domu postaje duboko svjesno majčine želje da ono zamrzi oca. Kako bi zadobilo majčino prihvaćanje, dijete daje iskaze koji ukazuju na nesigurnost ili nedostatak želje za susretima s roditeljem s kojim ne živi. Majka koja pati od ovog sindroma može se ponašati na 'neutralan' način govoreći djetetu da ono treba odlučiti hoće li se ili neće susresti s drugim roditeljem. Ovaj 'neutralni potez' pomaže daljem otuđivanju oca od potomstva tako što pasivno obeshrabruje susrete; dijete ne želi izraziti želju za susretom s 'omraženim' roditeljem.

Usađivanje djeci osjećaja krivnje je drugi uobičajeni manevar. Djetetu koje s ocem želi susret, može se reći, 'kako možeš ostaviti svoju jadnu staru majku!?' (Gardner, 1989, p. 241).

Vežano uz čimbenike unutar samog djeteta, Gardner primjećuje da je to tipično kad je prije razvoda djetetova psihološka veza s roditeljem s kojim živi jača nego s roditeljem s kojim ne živi. Strahujući od potencijalnog napuštanja od roditelja s kojim živi, dijete je sklonije pridružiti se majci u pokušajima otuđivanja od drugog roditelja. Gardner također vjeruje da psihodinamski čimbenici kao što je reaktivno ponašanje ili edipalni atributi ponekad pridonose razvoju otuđivanja.

Konačno, raznoliki situacijski čimbenici također pridonose razvoju sindroma. Na primjer, dijete koje vidi da se brata ili sestru kažnjava zbog izražavanja pozitivnih osjećaja prema ocu, brzo će naučiti da takve osjećaje ono samo ne izražava otvoreno. Dijete koji promatra majku kako verbalno zlostavlja oca, može izraziti emocionalnu privrženost majci iz razloga samo-zaštite.

Gardner napominje da se Sindrom otuđenja od roditelja javlja u različitim stupnjevima, ovisno o slučaju. Iako su ogromna većina onih koji otuđuju djecu od roditelja žene, on vjeruje da 90% svih bitaka oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti ukazuje na neki aspekt Sindroma otuđenja od roditelja.

SINDROM ZLONAMJERNE MAJKE POVEZAN S RAZVODOM

Neki slučajevi kroničnog ometanja susreta idu dalje od pokušaja otuđenja djeteta od roditelja. Turkat (u tisku) izvještava o slučajevima gdje je žena koja se razvodi pokušavala postići da muž s kojim se razvodi dobije otkaz na poslu, da ga se saslušava zbog (lažno prijavljenog) seksualnog nasilja, da ga se javno ismijava ili fizički ozlijedi. Iz mnoštva kliničkih ili pravnih slučajeva Turkat (u tisku) je identificirao Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom. Specifični kriteriji za ovaj poremećaj se Vide na Prikazu 1.

Ovaj je poremećaj karakterističan za majku koja: (1) pokušava neopravdano kazniti muža od kojeg se razvodi; (2) ometa njegove susrete s djetetom i pristup djetetu; i (3) angažira se u različitim zlonamjernim postupcima prema mužu, uključujući laganje i kršenje zakona.

Turkat (u tisku) daje neke dramatične primjere ponašanja onih osoba koje pate od Sindroma zlonamjerne majke u razvodu: podmetanje požara u kući bivšeg muža; lažne optužbe za seksualno zlostavljanje djeteta; manipuliranje stručnjacima mentalnog zdravlja da na sudu potvrde da je bivšem mužu potrebna terapija (čak i kad ovaj nikad nije vidio oca); manipuliranje tajnice u školi kako bi ova sudjelovala u otmici djeteta; izvještavanje djece da njihov otac zapravo nije njihov otac; izvještavanje očevog šefa na mjestu gdje radi, da je otac zlostavljao djecu, provaljivanje u stan bivšeg muža i krađa važnih dokumenata; i jedna žena koja je namjerno zabilila auto u kuću muža s kojim se razvodila.

Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom je ozbiljan poremećaj. Turkat (u tisku) navodi da takve osobe rijetko vide sebe kao nekoga tko ima problem, vične su manipuliranju drugih u kampanji protiv oca, i vješte su u izmišljanju. Klasifikacija, etiologija i tretman takvih slučajeva su nepoznanica.

1. Majka koja neopravdano kažnjava muža od kojeg se razvela ili se razvodi, tako što:
 1. pokušava otuđiti zajedničku djecu od oca;
 2. uključuje druge u zlonamjerne aktivnosti protiv oca;
 3. se angažira u pretjeranom parničanju.
2. Majka posebno pokušava osporiti djeci:
 1. redovite neometane susrete s ocem;
 2. neograničeni telefonski pristup ocu;
 3. očevo sudjelovanje u školskim i izvanškolskim aktivnostima djece.
3. Obrazac prožima ponašanje i uključuje zlonamjerne aktivnosti prema mužu, uključujući:
 1. laganje djeci,
 2. laganje drugima,
 3. kršenje zakona.
4. Poremećaj nije specifično povezan s drugim mentalnim poremećajima iako poseban mentalni poremećaj može paralelno postojati.

PRIKAZ 1. *Dijagnostički kriteriji za Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom. (Preuzeto iz Turkat, u tisku uz dozvolu nakladnika, Plenum Publishing, New York.)*

OMETANJE SUSRETA I PRAVNI SUSTAV

Čitatelj kome nisu bliske teme razvoda i postupaka pri odlučivanju s kojim će roditeljem dijete živjeti može se čuditi zašto su ponašanja kakva su gore navedena dopuštena. Tehnički, ona nisu dopuštena. Međutim, u praksi, malo se može učiniti da se ovakvi postupci spriječe.

Pravni sustav ima mnoštvo obilježja koja, na nesreću, pomažu da se trajno ustalio ometanje susreta od roditelja koji se posveti takvom ometanju. Na primjer, većina sudaca će pokazati značajno strpljenje i silno se potruditi da dozvole svakoj strani u postupku da adekvatno prikaže svoje stajalište vlastitim tempom. Nažalost, dobrobit davanja ovakve prilike svakoj strani, bitno usporava postupak. Odvjetnici koji žele odugovlačiti, odgoditi i stvoriti zastoj ročišta mogu to u većini slučajeva postići s lakoćom. Često se ove taktike namjerno koriste u bici oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti. Zato se roditelj koji je optužen za ometanje susreta možda neće morati pojaviti pred sucem i mjesecima nakon prijave.

Dodatni čimbenik koji to komplicira su troškovi. Naknade za rad odvjetnika mogu biti čak i 300 dolara za sat ili više. Malo osoba si može priuštiti ponovno pojavljivanje na sudu dok se računi pretjerano gomilaju. Ovo je posebno teško za obitelj koja sad mora podijeliti prihod i imovinu na dva odvojena kućanstva.

Slijedeći čimbenik koji komplicira je taj da dobar lažac može suvereno manipulirati sudski sustav (Snyder, 1986). Istraživanja pokazuju da je prepoznavanje izmišljotina općenito vrlo slabo (Ekman & O'Sullivan, 1991), i ovo stvara dodatni problem kad se radi o ometanju susreta. Na primjer, otac koji optuži majku za ometanje susreta može se suočiti s tim da ona ne samo da poriče takvo ometanje, već optužuje njega da se nije pojavio u vrijeme određeno za susrete. Kako obično nema svjedoka, sud je u neprilici. U vezi s tim, roditelj koji je stalno ometao susrete, može u sudnici izjaviti da se slaže sa zahtjevima drugog roditelja u vezi sa susretima. Odmah nakon saslušanja, roditelj s kojim dijete živi vraća se obrascu ometanja susreta, znajući da će možda proći mjeseci prije ponovnog ročišta.

Dodatno stvar otežava to što često postoji nedostatak uvjerljivih posljedica za roditelje s kojima dijete živi, a koji se bave ometanjem susreta. Majku koja ometa susrete, sudac će najčešće opomenuti zbog nepoštovanja suda. Nažalost, ovo u zbilji ne znači ništa više od 'packe'. Rijetko se roditelje koji ometaju susrete osuđuje na zatvor, financijski kažnjava, ili im se oduzima pravo da dijete živi s njima. Ako su takvi, mnogi roditelji koji su svjesni neefikasnosti suda to u potpunosti koriste. Treba napomenuti da je sudski sustav potpuno svjestan svoje nedoraslosti u ovom području (vidi: Commission on Gender Bias in the Judicial System, 1992).

Posljednjih godina su sudovi potpomogli porast medijacije koju obavljaju bilo stručnjaci mentalnog zdravlja ili odvjetnici kao alternativu parnici na sudu. Nažalost, dovoljno je da jedan roditelj bude nerazuman ili nekooperativan kako bi se sabotirali naponi medijacije. Roditelj koji suradljivost izrekne riječima, a onda svojim djelima izvan sobe za medijaciju prekrši te riječi, osujećuje proces.

Konačno, kad se od stručnjaka mentalnog zdravlja traži da dade upute sudu o pitanjima susreta, odsustvo pouzdanih znanstveno istraživačkih podataka spriječava doprinos koji bi ovi stručnjaci mogli dati. U skladu s tim, suci često dobijaju potpuno različita mišljenja koja ponekad služe tome da se umanjuje vrijednost doprinosa stručnjaka mentalnog zdravlja na sudu. Ponekad je 'stručnjak' mentalnog zdravlja, zapravo, nestručan (Turkat, 1993).

ZAKLJUČAK

Svake godine se milijunima djece osujećuju susreti s roditeljem s kojim ne žive. Malo se zna o prirodi ovakvih ometanja, o uzrocima takvih ometanja, kao i o tome kako pritom postupati. Sve dok ovo pitanje ne postane fokus znanstvenog istraživanja, izgleda da je pomoć psihologa u sudnici značajno kompromitirana. Budući da milijuni osoba pate, dužnost je struke da se počne baviti ovim važnim i zamršenim problemom.

LITERATURA:

Arditti, J. A. (1992). Factors relating to custody, visitation, and child support for divorced fathers: An exploratory analysis. *Journal of Divorce and Remarriage*, 17, 23-42.

Children's Rights Council. (1994). *Annual convention brochure*. Washington, DC: Author.

Commission on Gender Bias in the Judicial System. (1992). Gender and justice in the courts: A report to the Supreme Court of Georgia. *Georgia State University Law Review*, 8, 539-807.

Ekman, P. & O'Sullivan, M. (1991). Who can catch a liar! *American Psychologist*, 46, 913-920.

Gardner, R. A. (1987). *The parental alienation syndrome and the differentiation between fabricated and genuine child sex abuse*. Creskill, NJ: Creative Therapeutics.

Gardner, R. A. (1989). *Family evaluation in child custody mediations, arbitration and litigation*.

Creskill, NJ: Creative Therapeutics.

Hetherington, E. M., & Arasteh, J. D. (Eds.) (1988). Impact of divorce, single parenting and step-parenting on children. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Hodges, W. F. (1991). *Interventions for children of divorce* (2nd. ed.) New York: John Wiley.

Keane, G. (1990). *Florida divorce handbook*. Sarasota, FL: Pineapple Press.

Kressel, K. (1985). *The process of divorce*. New York: Basic Books.

Shepard, N. (1992). Child-visiting and domestic abuse. *Child Welfare*, 71, 357-367.

Snyder, S. (1986). Pseudologia Fantastica in the borderline patient. *American Journal of Psychiatry*, 143, 1287-1289.

Turkat, I. D. (1993). Questioning the mental health expert's custody report. *American Journal of Family Law*, 7, 175-179.

Turkat, I. D. (in press). Divorce Related Malicious Mother Syndrome. *Journal of Family Violence*.

Sadržaj web stranice Dr Ira Daniel Turkat:

<http://iraturkat.com>

Dr Ira Turkat o Sudskom postupku za to s kim će dijete živjeti

Javno priopćenje

Neki članci koje sam objavio u stručnim časopisima kao što su *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* (Stručni časopis Američke akademije odvjetnika obiteljskog prava), *The Judges' Journal* (Stručni časopis za suce), *Court Review* (Sudački časopis), *American Journal of Family Law* (Američki stručni časopis za obiteljsko pravo), *Journal of Family Violence* (Stručni časopis za obiteljsko nasilje) i *Clinical Psychology Review* (Stručni časopis za kliničku psihologiju), objavljeni su dijelom ili u cjelosti na raznim Internetkim stranicama koje su zanimljive različitim čitateljima. Ostavimo li autorska prava po strani, valja imati na umu da sam ove članke pisao isključivo radi edukacije stručnjaka.

U svjetlu očitog interesa koji za moj rad na području sudskih postupaka za to s kim će dijete živjeti pokazuju ljudi izvan struke, osjećam se obveznim izravno dati nekoliko temeljnih preporuka onima koji se bore za to da dijete živi s njima

- 1. Prvo mislite na djecu. Ovo bi trebalo voditi svaki vaš korak u postupcima kako u sudnici, tako i izvan nje.**
- 2. Ako duboko u svom srcu vjerujete da ste na pravoj strani, i odlučite se za vođenje sudskog postupka, učinite sve najbolje što možete, ne previđajući ni najmanji detalj tokom parnice.**
- 3. Općenito, postoji nedostatak potrebnih znanstvenih istraživanja u kojima bi se našlo uporište za vrijednost preporuka stručnjaka mentalnog zdravlja sudu, u vezi s tim s kojim će roditeljem dijete živjeti.**
- 4. Suci mogu donijeti izvrsne odluke, ali i ne moraju. Strategija vođenja slučaja i predstavljanje slučaja na sudu su najvažniji. Kad zaista vjerujete da ste na pravoj strani u borbi za svoju djecu, vaš je posao postići najbolju moguću sudsku odluku ili postići najbolju moguću nagodbu. Priskrbite si najbolju moguću pomoć u ovom pothvatu. Vaša djeca ne zaslužuju ništa manje od toga.**

Ira Daniel Turkat, Ph.D. - Venice, Florida